

Kulturhistorisk rapport

Udgravning ved Flødalsminde, Svenstrup J

Jordfæstegrave fra yngre romersk jernalder
samt bebyggelse fra yngre bronzealder og
førromersk jernalder

J.nr. ÅHM 6055 Område A

Udgravning august-september 2018.

Rapport udfærdiget af: Thomas Rune Knudsen

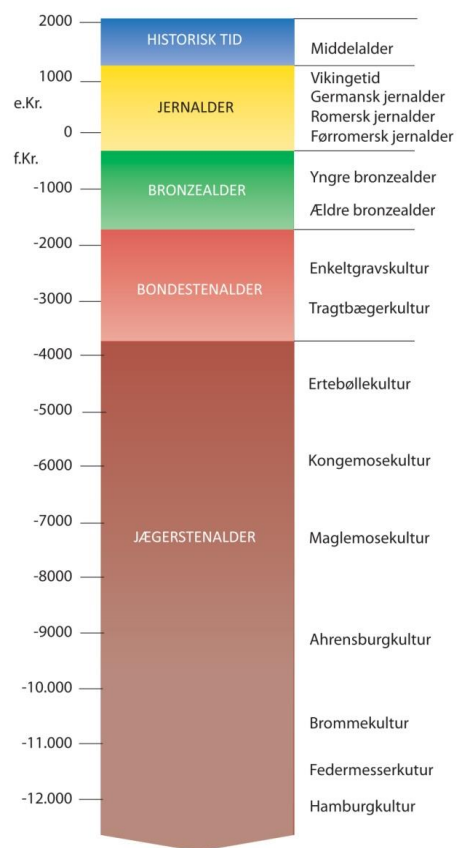
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning	2
Oversigt over undersøgelsen	3
Undersøgelsens baggrund	5
Lokalområdet i oldtiden	5
Undersøgelsens resultater	7
Husene	8
Familiegravpladsen	9
Sammenfatning og perspektivering	12
Hvis du vil vide mere	13
Udgravningsdata	14

Indledning

I begyndelsen af efteråret 2018 udgravede et hold af museets arkæologer et ca. 1,1 ha. stort areal, svarende til i omegnen af ca. 15-20 parcelhusgrunde. Den arkæologiske undersøgelse er nu afsluttet og der er blevet gjort status over resultaterne. På arealet fremkom oldtidsspor i form af hustomter fra yngre bronzealder (1100-500 f.Kr.) og førromersk jernalder (500-0 f.Kr.). Sidst, men ikke mindst, en lille familiegravplads med tre grave fra yngre romersk jernalder (160-375 f.Kr.).

Både den lille gravplads og flere af husene havde vi forventet at finde, men som en overraskelse var der i den nordligste del af udgravningsfeltet en stor stenlægning, som kan have fungeret som vadested i oldtiden. Som en anden overraskelse viste det sig også, at en enkelt af de arkæologiske gruber indeholdt lerkarskår, som stammer fra enkeltgravskulturen (2800-2400 f.Kr.) i midten af bondestenalderen, hvilket gør at de ældste fund er næsten 5000 år gamle. I andre af gruberne kom der også flere smukt ornamenterede lerkarsskår, ligesom at der blev fundet flintaffald, som også stammer fra enten sten- eller bronzealderen.

Grube

En grube er et større hul i jorden, som kan være brugt til mange forskellige ting - opbevaring, ovn, opgravning af råstof (især ler), affaldsbeholder osv.

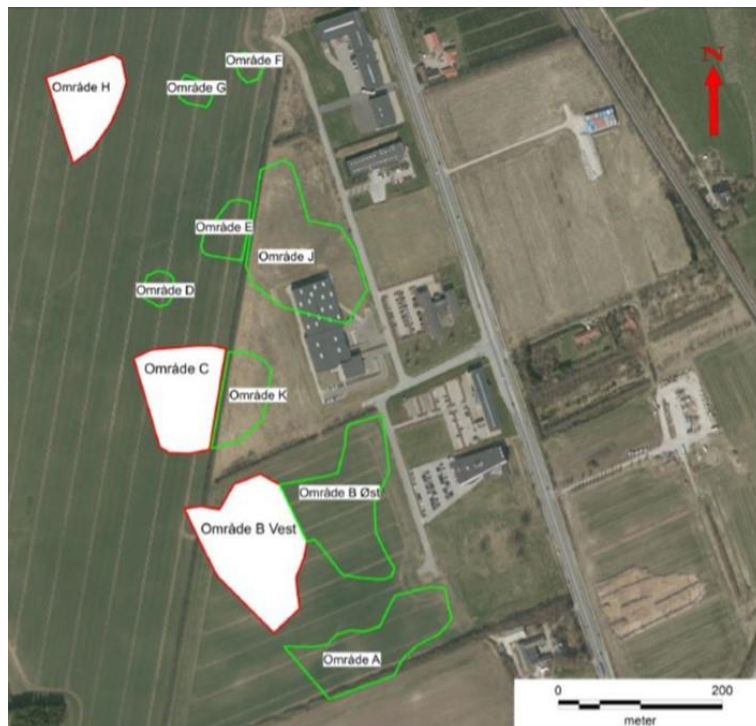
Fælles for gruber er, at de tit er fyldt op med affald fra bopladsen. Derfor kan de hjælpe til med at sige noget om, hvad der er foregået netop dér - ud fra det affald, der er havnet i gruben.

Gruberne har nok haft en anden funktion end affaldsbeholder, før de er blevet fyldt op. Denne funktion er i mange tilfælde stadig en gåde. Gruberne kan være brugt flere gange og er almindelige på bopladser.

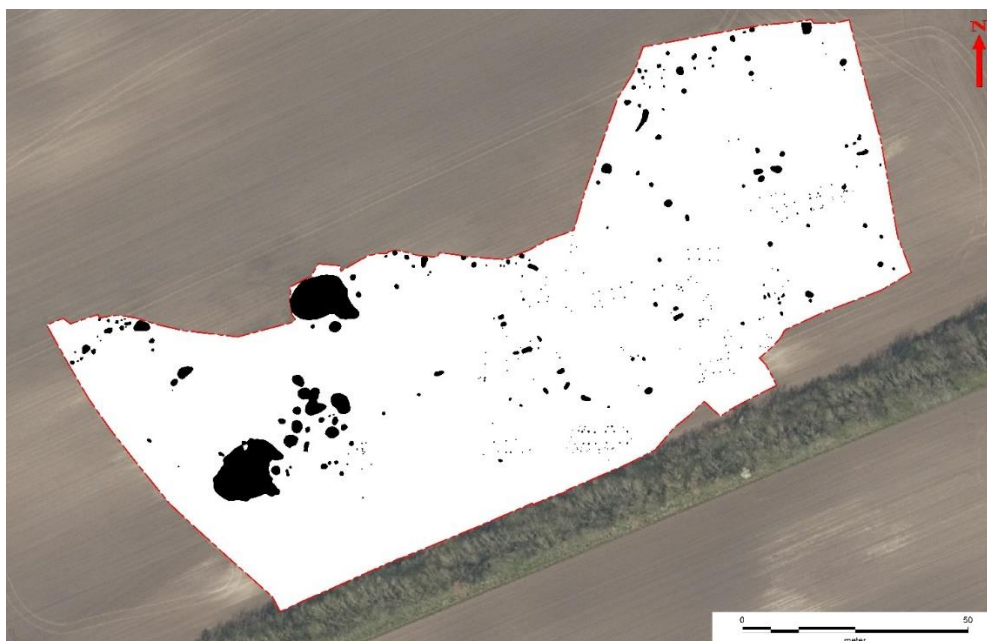
Sammenlagt blev der hjemtaget 63 genstandsnumre, som alle er blevet gennemgået. Tilsammen bidrager alle informationerne til billedet af Flødal-områdets historiske udvikling fra midten af bondestenalderen til midten af jernalderen. I jernalderens grave var der nedlagt gravgaver af sådan en karakter, at det nødvendigvis må have været velstillede folk, som var blevet begravet på den lille familiegravplads i Flødalsminde i midten af jernalderen.

Denne rapport giver et overordnet indblik i bebyggelsens karakter, gravpladsen samt dens samtid og skal ses som en populær gengivelse af resultaterne fremlagt i den arkæologiske udgravningsrapport, der forefindes i museets arkiver.

Oversigt over undersøgelsen

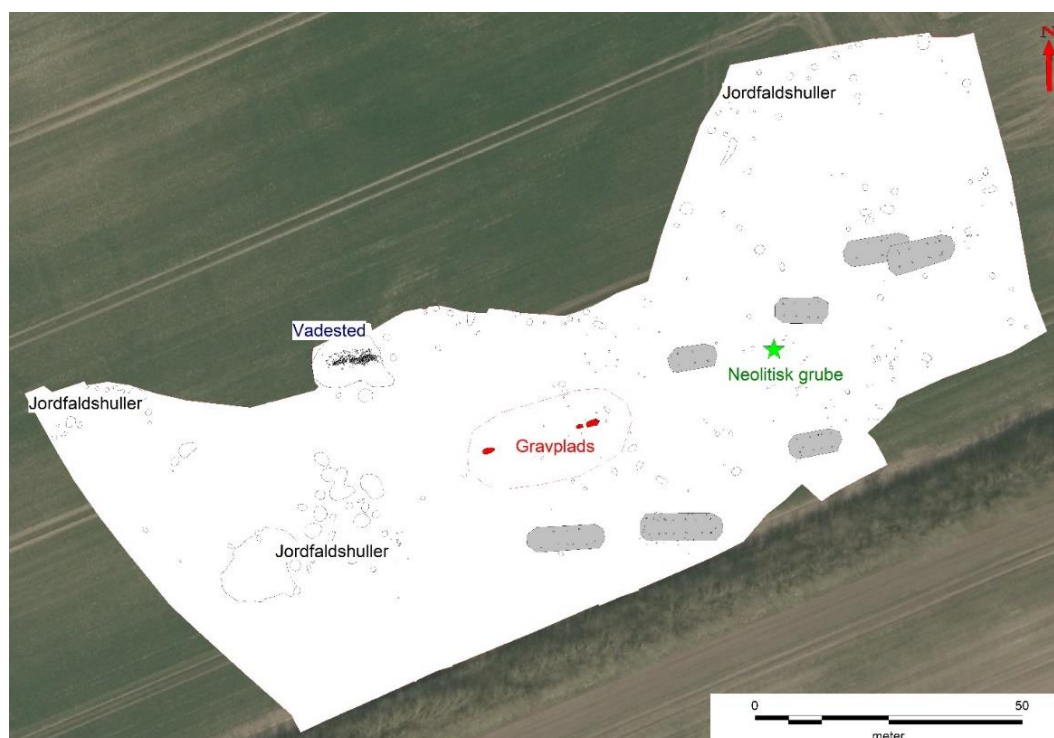
Figur 1 Oversigt over alle de indstillede områder i Flødalsminde. Længst mod syd ses Område A. Med rødt er markeret de arealer, som fortsat mangler til at blive undersøgt for at kunne frigives til anlægsarbejde.

Figur 2 Grundplan over udgravningen med alle anlæg.

Figur 3 Renset udgravningsplan med kun de væsentligste anlæg.

Figur 4 Grundplan over udgravningen med udtolkede anlæg. De grå polygoner er huse.

Undersøgelsens baggrund

De første spæde skridt skete i 2010 og 2011, da et stort areal syd for Svenstrup blev forundersøgt med en serie af sideløbende søgegrøfter. Området viste sig at indeholde hele 10 fundområder med væsentlige spor efter oldtiden, som måtte udgraves før eventuel anlægsaktivitet kunne igangsættes. Indenfor området blev der registreret bebyggelse fra den yngre del af bronzealderen og store dele af jernalderen, samt en lille gravplads. Den mindste af gravene blev delvist udgravet i denne ombæring for at afgøre, hvad man kunne forvente at finde under en fremtidig udgravning. I graven var der blå glasperler, som daterer gravlæggelsen til yngre romersk jernalder (160-375 e.Kr.).

Figur 5 Blå glasperle fra den mindste grav.

I de mellemliggende år er flere af fundområderne blevet udgravet og resultaterne kan findes på museets hjemmeside: <https://nordmus.dk/kulturhistoriske-rapporter/>

I foråret 2018 blev Flødalsminde endnu engang aktuel, da Aalborg kommune havde hensigt om udstykning af flere nye industrigrunde på vestsiden af vejen, Hellebarden. I skrivende stund er der fortsat flere fundområder i Flødalsminde, som er indstillet til udgravning. Det er derfor næppe sidste gang, at museet har haft en arkæologisk udgravning i Flødalsminde, syd for Svenstrup.

Lokalområdet i oldtiden

Flødalsminde ligger på en større bakkekam, hvor udgravningsfeltet var beliggende på godt 37 til 43 meter over havets overflade. Terrænet falder svagt mod øst, hvor der et udsyn til Østerådal, som i stenalderen

har udgjort en langstrakt fjordarm. Terrænet falder også mod nord, hvor der har været en naturlig lavning imellem fundområdet og det nærliggende fundområde mod nord, som har adskilt dem i to naturlige enheder.

Nede ved åen har der bl.a. været gode græsningsmuligheder for kvæg, mens engområderne omkring åen har været egnede til indsamlingen af høslet. Vegetationen blev slået med le en gang om året, og indsamlet som vinterfoder til de opstaldede husdyr.

Lokalområdet er rigt på fortidsminder fra det meste af oldtiden. Mod øst ved Johndalsgård er der fundet gruber med stenalderkeramik samt et træbygget kammer fra enkeltgravskulturen (2800-2400 f.Kr.). Umiddelbart mod nord er fundet to huse, som stammer fra den sene del af bondestenalderen (2400-1700 f.Kr.) ligesom, der også af resterne efter en formodet dyssetomt (3700-3100 f.Kr.).

Figur 6 Træbygget kammergrav fra enkeltgravskulturen.

Fra bronzealderen er der en række af gravhøje, som tidligere har præget landskabet, men som nu næsten er usynlige i landskabet. Heriblandt ligger der en overpløjet gravhøj i kort afstand nordvest for udgravningsfeltet: I et område, som er indstillet til fremtidig udgravning. Af bebyggelse er der også adskillige bronzealderhuse mod både nord og øst, som må have dannet et lokalsamfund i bronzealderen.

Fra jernalderen er det mest nævneværdige fund, en gård med hovedhuse og sidebygninger, som blev udgravet få hundrede mod nord i umiddelbar forlængelse af denne udgravning. Gården stammer fra samme tidsperiode som gravpladsen.

Undersøgelsens resultater

Ved den arkæologiske udgravning blev der udgravet syv, spredtliggende hustomter. De fem af husene er dateret til yngre bronzealder (1100-500 f.Kr.), mens de sidste to huse er fra den første del af jernalderen (500-0 f.Kr.). Omkring husene var der flere gruber med keramik, der afspejler de aktiviteter, der har foregået i og omkring husene.

På en lille naturlig forhøjning fandtes tre grave, som lå på række. Ud fra gravtypen og de gravgaver, som de afdøde havde fået med sig til efterlivet, kan de dateres til yngre romersk jernalder (160-375 e.Kr.).

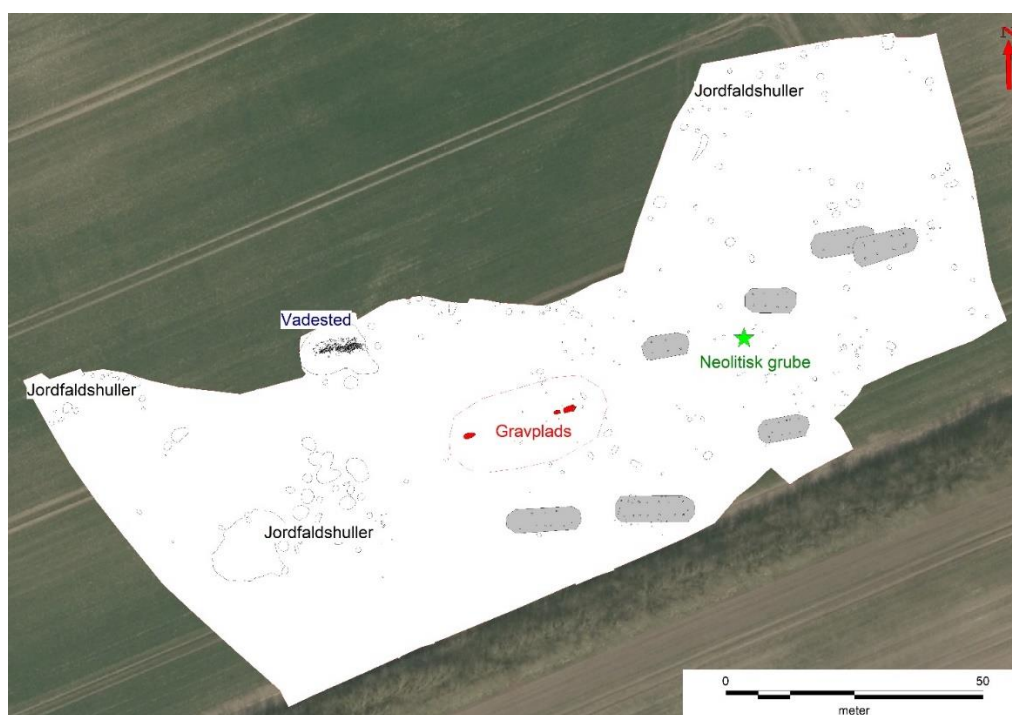
Figur 7 Stenlægning med gravemaskine og arkæolog i baggrunden.

Sidst men ikke mindst blev der udgravet en stor stenlægning, som lå for sig i den nordligste del af udgravningen. Væk fra både husene fra bronzealderen og gravene fra jernalderen. Stenlægningen var ca. 11 m lang, 3 m bred og lå med en Ø/V-orientering. Stenlægningen bestod af hoved- og knytnævestore sten. Den var forholdsvis ujævn og har næppe været relateret til hverken bronzealderhusene eller jernaldergravene. Formålet med stenlægningen er uvis, men den kan have været et vadested, som kan have knyttet lokalområdet bedre sammen. Ved stenlægningen blev fundet en kæbe fra et får eller en ged. Dyret nåede

kun at blive 7-12 mdr. gammelt. Fra under stenene blev der hjemtaget jordprøver til kulstof-14-datering, og de viser, at stenlægningen må være blevet anlagt i enkeltgravskulturen (ca. 2800-2400 f.Kr.) eller i tiden herefter.

Husene

Mod øst ved Johndalsgård blev der i foråret 2018 udgravet bl.a. en større mængde kogestensgruber fra yngre bronzealder. Kogestensgruber er primitive jordovne. En kogestensgrube består af en halvstor nedgravning, hvor der i bunden ses et mørkt trækulslag efter det bål, der har opvarmede sten, som var lagt i bålet. Det er så stenene, som afgiver varmen og tilbereder maden. Kødet blev pakket ind og lagt ned i gruben til de varme sten, og gruben blev dækket til med jord og græstørv. I flere af gruberne var der lerkarskår. De skår har været med til at afgøre, hvornår kogestensgruberne sidst har været anvendt. Kogestensgruber findes tit på bopladser fra især yngre bronzealder (1100-500 f.Kr.), men i dette tilfælde kunne der ikke findes spor efter nogen huse fra denne periode.

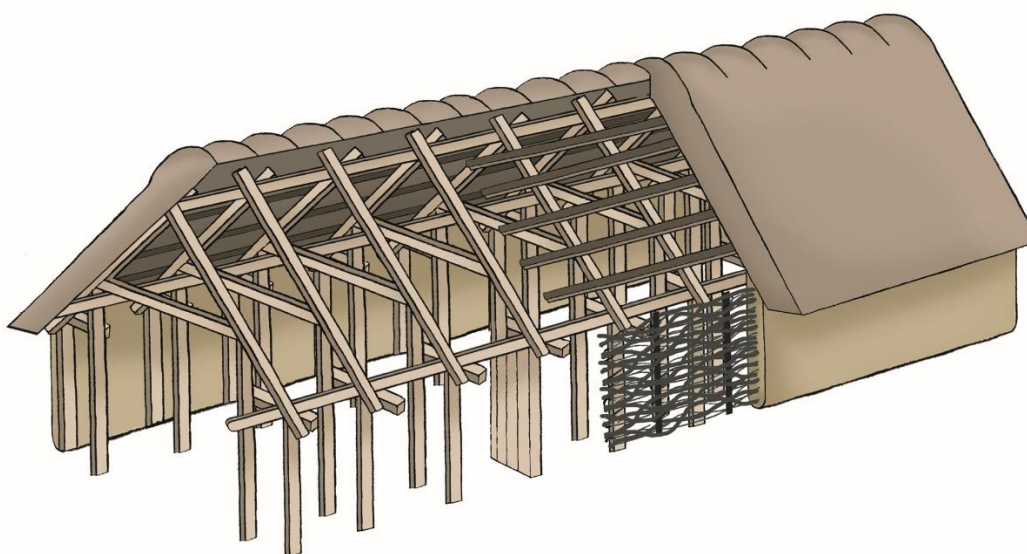

Figur 8 Grå polygoner markerer husene.

Husene fra yngre bronzealder blev derimod udgravet under nærværende udgravning, hvor der derimod ikke fremkom kogestensgruber. Det er derfor tænkeligt, at Johndalsgård har været området, man gik til for at etablere og anvende jordovne, mens man forsøgte at friholde nærområdet omkring husene. Husene lå spredt i udgravningsfeltet med en indbyrdes afstand på ca. 15-20 m. Hvert langhus har været en separat husholdning, hvor der kan forventes at have været dyrehold i omkring halvdelen af huset, så pladsen må ofte

have været trang. Nærheden til naboerne må dog også have betydet, at der har været et lokalmiljø, hvor der kan forventes at have været meget udveksling og fælles hjælp og samarbejde på tværs af de små gårde.

Selve husene var såkaldt treskibede, hvorved menes, at taget var båret af to rækker af stolper, som stod inde i huset. Væggene bar i kontrast kun en mindre del af tagets vægt. Vestenden af huset har oftest været forbeholdt husholdningen, hvor husholdningen var samlet om et centralt ildsted, der gav lys og varme, og blev brugt til madlavningen. Østenden har været forbeholdt opstaldning af dyr og lignede aktiviteter. Huset var dermed langstrakt, kaldet et langhus, og var den overordnede type af hus, som dominerede hele vejen fra bondestenalderen til og med vikingetiden.

Figur 9 Perspektivtegning af treskibet langhus.

Der er fundet to huse, som dateres til jernalderen. På mange måder minder efterfølgerne af bronzealderhusene om deres forgængere. Det bedst bevarede hus var ca. 13 m langt og 5,5 m bredt, og var opbygget som et treskibet langhus. Huset var bedre bevaret end de andre huse, og i midten af huset kunne ses spor efter indgangspartierne påvises. Huset er det yngste hus på pladsen, og efter at det forsvandt var det først et par århundreder efter Kristi Fødsel, at vi endnu engang finder spor efter oldtiden. Denne gang i form af en lille familiegravplads.

Familiegravpladsen

På en lille forhøjning midt i udgravningsfeltet blev der udgravet en lille gravplads fra yngre romersk jernalder (160-375 e.Kr.). Gravpladsen bestod af tre grave som lå på række. De to østligste grave lå i umiddelbar forlængelse af hinanden, mens den sidste grav lå ca. 16 m vest herfor. Gravene respekterer hinanden og er orienteret i forhold til hinanden, så når en begravelse fandt sted må man have kendt den præcise placering af de tidligere grave. Det har været en bevidsthed om stedet og dets funktion, som

samtidig har været forbeholdt udvalgte personer. Det mest tænkelige er, at det var været en lille familiegravplads, som måske har været i brug i ca. et halvt århundrede eller kortere tid.

Figur 10 Grav med kistespor.

Den mindste af gravene var den mest simple. Den var kun ca. 110 cm lang og på bundlaget var der perler af blå glas og rav, som den afdøde var blevet gravlagt med. Gravens små dimensioner kunne henlede tankerne på at det måske har været et mindre individ, som var blevet gravlagt. Umiddelbart øst for denne grav er en væsentlig større grav. Graven var ca. 240 cm lang og 110 cm bred. Graven var omgivet af en del store sten, som tilsammen har udgjort en stenstøtte på ydersiden af, hvad der sandsynligvis har været en trækiste. Der blev dog ikke fundet nogen klare spor efter en trækiste eller nogen gravgaver. I det NV-hjørne af graven var en af de anvendte sten til en drejekværn. Om inkluderingen af en drejekværn var et bevidst valg eller blot en tilfældighed kan på nuværende tidspunkt ikke afgøres, selvom det er interessant hvis redskabet, der gav "det daglige brød" på gården mod nord, på et tidspunkt blev begravet sammen med en udvalgt person fra husholdningen.

Den sidste af gravene er den bedst bevarede. Gravens dimensioner minder om den foregående grav. Selve gravlejet var ca. 164 cm lang og varierer i bredden på mellem 23 og 34 cm. Gravlejet var organisk og bestod af bl.a. mineraliseret træ og tekstil samt trækul. Gravlejet har været omgivet af en trækiste. I østenden af graven var der nedlagt en jernkniv samt et lerkar, mens der ved individets torso var nedlagt en tenvægt af kobberlegering ved siden af en rosetfibel af guld, sølv, bronze og glas. En tenvægt blev brugt til at spinde

tråd med, mens en fibel var et dragtsmykke, som holdt sammen på klæderne på kroppens overdel. Begge gravfund indikerer en vis velstand af den afdøde, og at det var en kvinde, som var blevet begravet.

Figur 11 Rosetfibler fra Mellemholm.

Rosetfibler er i særdeleshed en sjælden gravgave, og der kendes kun lidt over et halvt hundrede på landsplan. Kvinden der var blevet nedlagt må have tilhørt de øverste samfundslag, og sandsynligvis været gårdens frue og velkendt i lokalområdet. Ikke langt fra udgravningen er der ved en tidligere lejlighed fundet en rosetfibler, som også var nedlagt som en gravgave (ÅHM 4341 Flødalen).

Sammenfatning og perspektivering

Udgravningen i Flødalsminde har givet os et indblik i især to temaer: gravskikken i yngre romersk jernalder (160-375 e.Kr.) samt bebyggelsen og bosættelsesmønsteret i yngre bronzealder (1100-500 f.Kr.) til og med den tidlige jernalder (500-0 f.Kr.).

Flødalsminde er rig på fortidsminder, og endnu flere vil komme til i fremtiden. Flødalsminde er speciel i kraft af, at der er aktivitet fra midten af bondestenalderen frem til vikingetiden. Det er hermed muligt at følge udviklingen af et lokalsamfund over adskillige tusinde år.

Fund fra yngre romersk jernalder er ikke blandt de hyppige i Nordjylland, ligesom at grave fra jernalderen i almindelighed er en sjældenhed. Dette giver et indblik i gravskikken, hvem der blev begravet, og hvordan man i Flødalsminde har levet, og hvordan deres efterkommere ønskede dem set for eftertiden.

Den rige kvindegrav er blandt de mere sjældne i Danmark, og hendes samtid var turbulent. De sammenklumpede landsbyer og de store fælles marksystemer var opgivet, og de enkelte gårde blev større og mere markante. I syd var Romerrikets storhedstid så småt ved at være ovre, og der findes store krigsbytteofringer efter slag og kampe bl.a. i Østjylland.

Krig og fred

Omkring 200 e. Kr. sejlede en fjendtlig hær på over 1000 mand ned langs

den jyske østkyst. De gik i land, og i Illerup Ådal mellem Århus og Skanderborg stod et blodigt slag. De fremmede blev

nedkæmpet. Efter slaget ofredes den faldne hærs udstyr, heste og personlige udrustning i en stor sø. Sejrherrene takkede på den måde guderne for deres velvilje og for kamplykke. Over hele Nordeuropa vidner over 50 af disse våbenofferfund om, at der også i yngre romersk jernalder har været slag og magtkampe.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Danmarks Oldtid, Bronzealder 2.000-500 f.Kr., af Jørgen Jensen, 2002, Gyldendal.

Danmarks Oldtid, Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 f.Kr., af Jørgen Jensen, 2003, Gyldendal.

Hertil kan der læses mere om Flødalsminde på museets hjemmeside: <https://nordmus.dk/kulturhistoriske-rapporter/> samt årbog: <https://nordmus.dk/aarbog-2014/> Se bl.a.:

En gravplads fra romersk jernalder, af Marie Vang Posselt, årbog 2014, Nordjyllands Historiske Museum.

Flødalsminde, Svenstrup J. Boplads fra ældre jernalder med 6-7 langhuse samt fem grave fra ældre romersk jernalder. Udgravet 2011 af Niels Haue. ÅHM 6055 Område D, E, F og G.

Flødalsminde, Svenstrup J. Boplads fra yngre bronzealder med 10 langhuse samt en enkelt grav fra ældre romersk jernalder. Udgravet 2012 af Niels Haue. ÅHM 6055 Område J og K.

Flødalsminde, Svenstrup J. Bebyggelse fra yngre romersk jernalder og yngre bronzealder. Udgravet september-november 2018 af Thomas Rune Knudsen. ÅHM 6055 Område B Øst.

Johndalsgård, Svenstrup J. Bebyggelse fra bronzealderen. Udgravet april-maj 2018 af Thomas Rune Knudsen. ÅHM 5978 Område B.

Johndalsgård, Svenstrup J. Træbygget kammergrav fra enkeltgravskulturen og aktivitetsområde fra grubekeramisk kultur og senneolitikum. Udgravet vinter 2019 af Karin Johannesen. ÅHM 5978 Område E.

Flødalsminde, Svenstrup J

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. 6055 Område A
- Fund & Fortidsminder: 12.05.10 sb 89
- Kulturstyrelsen jnr. 18/03676
- Bygherre: Aalborg Kommune
- Undersøgt areal: 11.050 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæologer: Thomas Rune Knudsen, Thomas Eggers-Kaas, Katrine Buhrkal Witte, Philip Hansen, Michelle Wittenberg Pedersen og Inger Laigaard
 - Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg